

Д 13.20.618 И. Арабаев атындагы КМУнун жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы диссертациялык кеңештин эксперти педагогика илимдеринин доктору, профессор Мамытов Абакирдин 13.00.01 - Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген **Жолдошева Бибигул Алайчиевнанын** "Башталгыч класстарда адабий окуу сабагында окуучулардын креативдүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттары" (илимий жетекчи педагогика илимдеринин доктору, профессор А.Т. Калдыбаева) деген темадагы диссертациясына

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү **Жолдошева Бибигул Алайчиевнанын** "Башталгыч класстарда адабий окуу сабагында окуучулардын креативдүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттары" деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечмге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши. Сунуш кылынган кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Адистиктин паспортундагы 3 пунктун талаптарына ылайык келген башталгыч класстардын окуучуларынын креативдүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттары тийиштүү педагогикалык теорияны байытууга салым кошот.

2. Иштин максаты катары адабий окуу сабагында башталгыч класс окуучуларынын креативдүүлүгүн калыптандыруунун эффективдүү педагогикалык шарттарын аныктоо каралган.

Коюлган максат диссертацияда төмөндөгү үч милдеттерди аткаруу менен чечилген. Алардын катарына илимий-психологиялык адабияттагы креативдүүлүктүн маңызын ачып көрсөтүү (1-чи милдет), адабий окуу сабагында башталгыч класс окуучуларынын креативдүүлүгүн калыптандырууда педагогикалык шарттарды аныктап, маңызын ачуу (2-чи милдет) жана адабий окуу сабагында башталгыч класстын окуучуларынын креативдүүлүгүн калыптандыруу үчүн керектүү болгон эффективдүү педагогикалык шарттарды педагогикалык экспериментте текшерүү (3-чү милдет) милдеттери кирет.

Изилдөөнүн объекти диссертациянын максатына жана милдеттерине карата туура аныкталган. Изилдөөнүн жүрүшүндө анын милдеттерине жараша тийиштүү теориялык жана эмпирикалык, ошону менен бирге ырааттуу уюштурулган педагогикалык эксперимент методдору жана топтолгон материалды анализдөө жана жыйынтыктоо колдонулган.

Диссертациянын темасы башталгыч класстын окуучуларынын креативдүүлүгүн жана аны өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарын изилдөөгө багытталган жана жетиштүү деңгээлдеги практикалык мааниси менен айырмаланат. Соңку мезгилдеги олуттуу педагогикалык проблема – жаш муунга сынчыл ой жүгүртүүгө негизделген татыктуу

билим берүү катары белгилүү жана ага байланыштуу аталган тема актуалдуу жана өз учурунда аткарылды деп эсептейм. Мындай бүтүм башталгыч класстардын окуучуларынын креативдүүлүгүн адабий окуу сабагында калыптандырууда туруктуу орун алып келе жаткан олуттуу карама-каршылыктардын орун алышы, алардын соңку мезгилде жетиштүү деңгээлде изилденбегендиги жана илимий негизде жолго коюла электиги менен бышыкталат.

3. Илимий натыйжалар. Иште педагогика илиминин өнүгүшү үчүн бир катар мааниге ээ болгон төмөндөгүдөй илимий негизделген жаны теориялык натыйжалар келтирилген:

3.1. Биринчи натыйжа, башталгыч класстын окуучуларынын креативдүүлүгүн калыптандыруу боюнча психологиялык-педагогикалык адабияттар анализге алынып "креативдүүлүк" түшүнүгүн мазмунун тактоо иретинде мүнөздөлгөн жана соңку мезгилге карата жетиштүү деңгээлдеги илимий жаңылыгы менен мүнөздөлөт. Экинчи натыйжа, башталгыч класстын окуучуларынын креативдүүлүгүн калыптандырууга өбөлгө түзүүчү окутуунун уюштуруу формаларын жана методдорун аныктоо менен байланыштуу. Белгиленген натыйжаны да тийиштүү эмпирикалык материалдардын анализденген жыйындысы катары баалоого татыктуу. Үчүнчү натыйжа, адабий окуу сабагында башталгыч класстын окуучуларынын креативдүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттары аныктоо жана жаңы жетишкендиктерди мүнөздөгөн калыптандыруучу педагогикалык эксперименттин жаңы жыйынтыгы иретинде аныкталган.

3.2. Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгү олуттуу теориялык булактарды окуп үйрөнүү, анализдөө, жалпылоо, ал эми башталгыч класстын окуучуларынын креативдүүлүгүн калыптандырууга илимий негизде мамиле кылышы менен бекемделет.

3.3. Иштин белгилүү деңгээлде теориялык мааниси бар, анткени окуучулардын креативдүүлүгүн өнүктүрүү учурдагы толук кандуу изилдене элек проблемалардын бири болуп саналат.

3.4. Квалификациялык белгилерге туура келиши. Диссертациядагы материалдар окуучулардын креативдүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарын аныктоого багытталган, алынган илимий натыйжалар белгилүү илимий жаңылыкка жана жетиштүү деңгээлдеги баалуулукка ээ, жумуш жогорку билим берүү уюмунун тематикалык планынын алкагында аткарылган жана анын жыйынтыктары билим берүү тармагынын масштабында кеңири колдонууга татыктуу.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү. Б. Жолдошованын диссертациясында алынган илимий натыйжалар башталгыч класстардын окуучуларынын креативдүүлүгүн адабий окуу сабагында калыптандырууга арналган жана натыйжалуу педагогикалык шарттарды аныктап, тийиштүү педагогикалык эксперимент аркалуу алардын эффективдүүлүгү негизделген. Диссертант тарабынан иштелип чыккан педагогикалык шарттардын, каражаттардын жана ыкмалардын мүнөздөмөлөрү илимий макала иретинде тийиштүү басылмаларда жетиштүү деңгээлде жарыяланган. Патент алуу, методикалык сунуштарды иштеп чыгуу, тийиштүү акты менен ишке киргизүү фактыларын бышыктаган материалдар көрсөтүлгөн эмес. Бирок, алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү жетиштүү, аларды башталгыч класстарда адабий окуу

сабагында, мугалимдерди даярдоо практикасында жана алардын адистик чеберчилигин жогорулатууда кеңири колдонсо болот деп эсептейм.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши. Автореферат диссертациянын мазмунуна дал келет.

6. Мүчүлүштүктөр:

6.1. Биринчи главанын алкагында **"креативдүүлүк"** түшүнүгүнүн маңызы жана мазмуну аныкталып, бир катар окумуштуулар тарабынан берилген аныктамаларга кеңири орун берилген. Жыйынтыгында, аталган "түшүнүктүн мазмуну такталды", - деген бүтүм негизделип анын жумушчу аныктамасы изденүүчү тарабынан иштелип чыккан (51 бет). Эреже катары, кандайдыр бир түшүнүккө жаңы аныктама берүүдө, анын башка аныктамаларга карата айырмасын баса көрсөтүү абдан маанилүү. Тилекке каршы, бул жагдай изденүүчү тарабынан жетишээрлик деңгээлде эске алынбай калган.

6.2. Креативдүүлүктү калыптандыруу окуучунун **таанып билүү ишмердигинин** максатын талдап, жиктөөгө жана аны так ыраатка келтирүүгө арналган система менен тыгыз байланышта экендигин, бул өңүттө белгилүү Б. Блумдун таксономиясы тууралуу да биринчи главада изденүүчүнүн пикири орун алса ашыкча болмок эмес деп эсептейм.

6.3. Диссертацияда (11 бет) жана авторефератта (7-чи бет) белгиленген "мамлекеттик билим берүү стандарты 2009 жылы кабыл алынган", - деген маалымат так эмес деп эсептейм. Ал эми учурда колдонулуп жаткан мектеп билиминин **мамлекеттик стандарты** (2014 ж.) жана предметтик стандарттар (башталгыч класстар үчүн 2019 ж.) бекитилгени, өзгөчө алардын методологиялык жана мазмундук айырмачылыктары тууралуу тийиштүү маалыматтардын жоктугу 1-чи илимий корутундуда (диссертацияда 150 бет, авторефератта 23 бет) "окуучулардын креативдүүлүгүн калыптандырууда жетекчиликке алынуучу документтерге талдоо жүргүзүү..." деген саптардын аргументтери жетишсиз экендигинен кабар берет. Сөз, жаңы муундагы стандарттар күтүлүүчү натыйжаны үч деңгээлде ажыратып талдоо (репродуктивдүү, продуктивдүү жана креативдүү) жөнүндө жүрүп жатат жана диссертант изилдеп жаткан проблемага карата маанилүү роль ойнот деп эсептейм. Тилекке каршы, аталган укуктук-нормативдик документ эске алынган эмес жана тийиштүү толуктоолорду киргизүүнү шарттайт.

6.4. Экинчи главада мүнөздөлгөн илимий ыкмалардын аталыштары авторефератта келтирилген Резюме менен дал келбейт. Мисалы, экспериментте колдонулган негизми методдор П. Торренстин "Кретивдүүлүк тести" жана Х. Зиверттин "Чыгармачылык жөндөмдүүлүктү аныктоо тести" деп көрсөтүлгөнүнө карабастан резюмеде так атоо орун алган эмес. Резюмедеги ыкмаларды кайрадан тактап, конкреттештирип чыгууну сунуштайм..

6.5. Үчүнчү главанын алкагындагы олуттуу мүчүлүштүк катары **констатациялык жана калыптандыруучу эксперименттерди** мүнөздөгөн цифралык материалдардын чен өлчөмү көрсөтүлбөгөндүгүн белгилейм. Мисалы, таблицанын аталышынан кийин кашаага алып биринчи сапта окуучулардын саны, экинчи сапта % катышы деп койсо таблицаны окуп-түшүнүү жеңилдемек;

6.6. Калыптандыруучу экспериментти өткөрөөр алдында, эреже катары, **илимий гипотеза** тууралуу сөз жүрүшү шарт. Бул жагдайды тартипке келтирүү зарыл деп эсептейм;

6.7. Чогултулган цифралык материал анализденген, бирок "алынган маалымат **математикалык статистикалык методдун** жардамы менен иштелип чыкты" деген ырастоо (59 бет) ынанымдуу эмес. Анткери таблицада келтирилген маалымат пайыздык катышты аныктоо менен гана чектелип калган. Ал эми сиз көрсөткөн метод "арифметикалык орточо санды" (средняя арифметическая), "арифметикалык орточо сандын кыйшайуусун" (отклонение от средней арифметической), "орточо квадраттык кыйшайуу" (среднее квадратическое отклонение), "Стюдент критерии" (критерий Стьюдента) жана "ишеним деңгээли" (уровень доверия) аныктоону жана таблицада келтирүүнү талап кылат. Сиз мындай анализ жүргүзгөн эмессиз, ошондуктан 59 беттеги ырастоону ондоп койууну сунуштайм.

6.8. Бир катар **дал келбөөчүлүктөргө** да жол берилген. Мисалы, диссертациянын мазмунунда (2 бет) "Жалпы тыянак" аталыштагы бөлүм диссертацияда "Корутунду" деп аталып калган (131 бет), ал "Практикалык сунуштар" бөлүмү (132 бет) мазмунда өз алдынча көрсөтүлбөй калган. Изилдөө 2013-2019 жылдары өткөрүлдү деген ырастоо (54 бет), кийинчерээк 2006-2018 жж деп алмашып калган (60 бет).

6.9. Негизинен диссертациянын тили жана стили жакшы деңгээлде жазылгандыгына карабастан кээ бир техникалык каталардын орун алганын белгилейм. Мисалы, 59, 67, 68, 138, 129 беттерде.

7. Сунуштар: Жогоруда белгиленген мүчүлүштүктү жана дал келбөөчүлүктөрдү жоюну сунуш кылам.

8. Кабыл алуу боюнча рекомендация. Диссертация кабыл алууга жана алдын ала коргоого татыктуу деп эсептейм.

9. Бүтүм. Жолдошова Бибигул Алайчиевнанын "Башталгыч класстарда адабий окуу сабагында окуучулардын креативдүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттары" аттуу 13.00.01 - "Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы өз алдынча аткарылган илимий-квалификациялык иш катары эсептөөгө жарайт жана жаңы илимий натыйжаларды камтыйт. Изденүүчүнүн жеке салымы, ага таандык идея жана эксперименталдык ырастоо негизинен жетиштүү деңгээлде иштелип чыккан жана педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алууга татыктуу.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылган документтерди карап чыгыш И. Арабаев атындагы КМУнун жана Кыргыз билим берүү академиясына караштуу Д 13.20.618 диссертациялык кеңешине 13.00.01 - "Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн Жолдошова Бибигул Алайчиевнанын "Башталгыч класстарда адабий окуу сабагында окуучулардын креативдүүлүгүн

калыптандыруунун педагогикалык шарттары" деген темадагы диссертацияны кабыл алууну сунуш кылат.

Педагогика илимдеринин доктору, профессор,
Кыргыз билим берүү академиясынын
окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо
лабораториясынын башкы илимий кызматкери

А. Мамытов

А. Мамытовдун койгон кол белгисин тастыктайм
КББАнын кадрлар бөлүмүнүн башчысы

Ж. Бекмаматова